

Nutqi to'liq rivojlanmagan bolalarda ertaklar orqali nutqni rivojlantirishning ahamiyati

Mahliyo Akbarjon qizi G'opporova
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar nutqi ustida ishlashda ertaklar va ulardan foydalanish bolalarni lug'at boyligini oshirish soda gaplar, sujetli rasmlarga qarab gaplar tuzish voqeallar ketma ketligini mustaqil hikoya qilib berish kabi ko'nikmalari shakllanishda ertaklarni ahamiyati. Nutqi to'liq rivojlanmagan bolalar nutqini rivojlantirishda ertaklardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: til, nutq, ertak, rang baranglik lug'at boyligi, fikrlash, sujet, so'z, bog'langan nutq

The importance of developing speech through fairy tales in children with incomplete speech development

Mahliyo Akbarjon kizi Gopporova
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This article discusses the importance of fairy tales and their use in working on children's speech, the development of children's vocabulary, the formation of skills such as simple sentences, sentences based on subject pictures, and independent narration of a sequence of events. The specific features of the use of fairy tales in the development of speech in children with incomplete speech development are highlighted.

Keywords: language, speech, fairy tale, rich vocabulary, thinking, subject, word, connected speech

KIRISH

Nutqi to'liq rivojlanmagan bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishda muhim o'rinni ertaklarni o'qish egallaydi, ular yaxshi niyat, xushmuomalalik, o'zini tuta bilish, yangi pozitsiyani hisobga olish va qabul qilish qobiliyatini singdiradi. ...Ertak bolaning hayotiga rang-baranglik keltiradi, unga quvonch baxsh etadi va nutqni rivojlantirishning eng samarali usullaridan biri bo'lib, unda o'rganish printsiplari eng aniq namoyon bo'ladi: o'yin orqali o'rganish. Ertak bolaning so'z boyligini kengaytirishga va izchil, mantiqiy nutqni rivojlantirishga yordam beradi. Ertaklar tufayli bolaning nutqi yanada hissiy, hayoliy va chiroyli

bo'ladi. Ushbu sehrli hikoyalar muloqotni rivojlantiradi, savol berish, so'zlar, jumlar va iboralar qurish qobiliyatini rivojlantiradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda empatiya va hamdardlik ko'nikmalari kam rivojlangan. Shu bois ertaklarni erta o'qish bolada axloqiy fazilatlarni shakllantiradi va rivojlantiradi. Yoshi qanday bo'lishidan qat'i nazar, ertaklarni sevmaydigan odam yo'q - axir, ular bizning bolaligimiz, tariximiz, ezgulikka bo'lgan ishonchimiz va yovuzlik ustidan g'alabamiz.

Nutq - bu muloqot shakli. Maktabgacha yoshda u bir-biriga bog'langan ikkita yo'nalishda rivojlanadi:

- kattalar, tengdoshlari bilan muloqot qilish va o'qilgan ertaklarni takrorlash orqali bolaning nutqi yaxshilanadi;

- nutq fikrlash jarayonlarini qayta qurish asosiga aylanadi va fikrlash vositasiga aylanadi.

Ertak bolaning hayotiga rang-baranglik keltiradi, quvonch keltiradi va nutqni rivojlantirishning eng samarali usullaridan biri bo'lib, unda o'rganish printsipi eng aniq namoyon bo'ladi: o'yin orqali o'rgatish.

Ertakning o'ziga xos xususiyati shundaki, maktabgacha yoshdagi bolaning shaxsiyatining rivojlanishi savodli va izchil nutqni muvaffaqiyatli o'zlashtirish bilan uyg'unlikda sodir bo'ladi.

Afsuski, bugungi kunda to'rt yoshgacha bo'lgan ko'plab bolalar nutqni rivojlantirish darajasi me'yordan past bo'ladi. Emotsional holatlarning uzatilish darajasi, shuningdek, badiiy qobiliyatlar, intonatsiya va nutqning turli tuslarini idrok etish kam rivojlangan. Va ertak bu barcha muammolarni bartaraf etishning ajoyib vositasidir. Ertak o'ynash jarayoni dasturning barcha bo'limlari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqni rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Ertak o'ynash bolalar nutqining turli tomonlarini faollashtirishga yordam beradi:

- Lug'at.
- Grammatik tuzilish.
- Dialog va monolog nutqi.
- Nutqning tovush tomonini yaxshilash.

Ertaklarni o'qish va takrorlash rivojlanadi:

- Xulq-atvor va muloqot asoslari.
- Bolaning tasavvuri.
- Tasavvur.
- Fikrlash.
- Diqqat.
- Xotira.
- Mimika.
- Imo-ishoralar, shuningdek, uning ijodiy salohiyati.

Ertaklar bolalarga o'rgatadi:

- Taqqoslash.
- Empatiya qilish.
- Shaxsiy tajribadan voqealar haqida ertak va hikoyalar tuzish qobiliyatini rivojlantirish.
- Notanish ertaklarning oxirlarini o'ylab toping.
- Mimika va imo-ishoralar yordamida ertak qahramonlarining holatini tasvirlash qobiliyatini shakllantirish.

Ertak qahramonlari yordamida kattalar bolani qiziqtirishi, unga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishi va hatto ba'zi psixologik muammolarni hal qilishlari mumkin.

Ertak o'qish bolalar va kattalarga ko'p narsa beradi, ularning ma'naviy yaqinlashishiga yordam beradi. Ertak orqali bolaga nima "yaxshi" va nima "yomon" ekanligini tushuntirish osonroq. Axir, ertak qahramonlari juda boshqacha bo'lishi mumkin: yaxshi va yomon, ayyor va hasad, mehribon va qo'pol. Bunday belgilar yordamida biz bolalarga qandaydir yomon va yaxshi tomonlarni, qanday qilib harakat qilish mumkinligini va qanday harakat qilish kerakligini va qanday qilib umuman harakat qilmaslik kerakligini ko'rsatishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M.Yu. Kartushina "5-6 yoshli bolalar bilan logoritmik mashg'ulotlarning qisqacha mazmuni"; M., "SPHERE" ijodiy markazi, 2007 yil.
2. Qambaraliyeva, D. A. Q., & Siddiqov, A. M. G. L. (2024). Rivojlanishdan orqada qolgan bolalar nutqini o'stirish. *Fan va ta'lim*, 5 (2), 525-531.
3. G'oiyova, NB Inklyuziv ta'lim. Gospital pedagogika. Darslik. Namangan.
4. Rustamova, G. X. Q. (2025). Noto'liq oilaning jamiyatdagi o'rni va psixologik ta'siri. *Science and Education*, 6(4), 265-269.
5. GOIPOVA, N. (2025). BOLALARNING NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA VA BOLALARNI UYDA TARBIYALASHDA LOGORITMIK MASHQLAR TIZIMIDAN FOYDALANISHNING O'ZIGA XOSLIGI. *"ACTA NUUZ"*, 1 (1,3), 85-87.
6. Roziqova, M., & Moxistarabonu, X. (2024). INKLYUZIV TALIMNI TASHKIL ETISH VA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI. *ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ*, 41(1), 92-94.
7. G'oiyova, N. B. Q. (2025). Bolalar nutqi ustida ishlashda olib boriladigan logoritmik mashg'ulot 'ziga xosligi. *Fan va ta'lim*, 6 (2), 306-312.
8. G'oiyova, N. B. Q. va Meliboyeva, Y. E. Q. (2025). Nutq ishlab chiqarish jarayonlari va manbalar. *Fan va ta'lim*, 6 (5), 374-381.
9. Roziqova, M. (2023). Baynalminal oilalarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. *Interpretation and researches*, 1(1).
7. G'oiyova, N. B. Q. va

Tursunaliyeva, M. U. B. Q. (2025). Bolalar nutqida sintaktik mexanizmlarning asarlari. *Fan va ta'lim* , 6 (5), 340-344.

10. G'oiyeva, N. B. Q. va Uraimjonova, Z. I. Q. (2025). Nutqning kelib chiqish sabablari. *Fan va ta'lim* , 6 (5), 387-392.

11. Utepbergenov, M. A., & Roziqova, M. O. Q. (2025). Oilada yuzaga keladigan nizolarning bola ijtimoiylashuvi va tarbiyasiga ta'siri hamda nizolarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari. *Science and Education*, 6(2), 320-325.

12. Рахматуллаева, З. О. (2024). Изучение проблемы эмоционального интеллекта во взглядах деятелей философского учения. *Scientific aspects and trends in the field of scientific research*, 2(21), 440-443.

13. Rahmatullayeva, Z. O. (2021). Development of emotional intelligence in preschool children. *Экономика и социум*, (5-1 (84)), 414-417.

14. Olimjonovna, R. Z. (2024). EMOTIONAL INTELLEKT BOLAJAK MUTAXASSISLARINING MUHIM XUSUSIYATI SIFATIDA. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 5(41), 452-458.

15. Rahmatullayeva, Z. (2024). FALSAFIY TA'LIMOT NOMOYONDALARI QARASHLARIDA EMOTIONAL INTELLEKT MUAMMOSINING ORGANILGANLIGI. *ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал*, 1(9).

16. Abduqodirov, A. A. O. G. L., & Kamolova, A. O. Q. (2025). Muzeylarning inson ongiga ta'siri va ijtimoiy roli. *Science and Education*, 6(3), 191-194.

17. Азимаксон, К. (2025). Профессиональное здоровье учителей как ключевой фактор развития современного образования. *Европейский международный журнал педагогики* , 5 (01), 121-124.

18. Ahmadjonova, D., & Kamolova, A. O. Q. (2025). Neyrografika mashg'ulotlari orqali ongosti muammolarini yechish va maqsadga erishish usullari tadqiq etish. *Science and Education*, 6(3), 355-360.

19. Aliqulov, S. D. O. G. L., & Kamolova, A. O. (2025). Talabalar salomatligini saqlashda pedagogik faoliyatning ahamiyati. *Science and Education*, 6(2), 313-319.

20. Rustamova, G. Z. X. Q., & Dilshoda, T. U. (2025). Keksalarni yosh chegaralari psixologik muammo sifatida. *Science and Education*, 6(5), 356-361.